

The Impact OF Economic Inequality On Trade Dependence In Developing Countries

Saeed Kian Poor^{1*} , Sogand Hosseinnia²

1. Assistant Professor, Department of Economics, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran (Corresponding Author).

2. Department of Economics, Mazandaran University (PNU), Mazandaran, Iran.

*. Corresponding Author Email: s_kianpoor@pnu.ac.ir

Received: 2025-01-11

Revised : 2025-07-31

Accepted: 2025-10-28

Available Online: 2026-03-01

How to cite this article:

Kian Poor, S.; Hosseinnia, S. (2026). The Impact OF Economic Inequality On Trade Dependence In Developing Countries. Encyclopedia of Economic Law Journal, 32(28): (40-61) (in Persian with English abstract).

<https://doi.org/10.22067/economlaw.2025.91608.1418>

1. INTRODUCTION

Economic inequality, defined as the uneven distribution of resources and income within a society, has long been recognized as a fundamental challenge in developing countries. This disparity not only undermines social justice and equitable wealth distribution but also exerts profound indirect effects on international trade relations and trade dependence. Trade dependence, which refers to a country's economic interactions through exports and imports, serves as a critical mechanism for integration into the global economy and achieving sustainable growth. However, economic inequality can act as a significant barrier to optimizing trade potential. In developing nations, inequality often restricts access to financial resources, technology, and essential infrastructure, thereby weakening the competitive capacity of economic entities. This vulnerability can make these economies more susceptible to global fluctuations. Moreover, inequality may negatively influence trade policies, exacerbating economic instability and reducing a country's ability to strengthen its position in international markets and foster effective trade relationships.

Conversely, trade dependence can reciprocally impact economic inequality. If not managed to account for the interests of diverse economic groups, it may intensify existing disparities and widen class gaps. Thus, understanding the complex, bidirectional relationship between economic inequality and trade dependence is of paramount importance. Societies plagued by severe inequalities typically experience reduced public welfare, heightened social tensions, and limited economic opportunities for various groups. This not only hinders economic growth but also diminishes labor productivity and escalates social costs (Eskandari et al., 2020: 198). Trade dependence, as a key factor in economic development and stability, indicates the extent of a country's interactions with others via imports and exports. In developing countries, enhancing international trade can spur economic growth and bolster productive infrastructure; however, excessive reliance on imports may expose these nations to external shocks. These two variables—inequality and trade dependence—interact directly and indirectly, playing a vital role in shaping economic and social dynamics (Sepehrdoust et al., 2020: 233).

THIS WORK IS LICENSED UNDER A CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION 4.0 INTERNATIONAL LICENSE

Economic inequality can directly and indirectly affect trade dependence. On one hand, it impedes the development of productive and export capacities. In nations with unjust income and wealth distribution, low-income strata are deprived of access to economic resources, educational opportunities, and entrepreneurial facilities. These limitations reduce labor and capital productivity, ultimately diminishing national competitiveness in global markets (Karimi Moughari, 2020: 222). On the other hand, countries with severe economic inequality may become more reliant on importing goods and services to meet domestic needs. In some developing countries, low-income groups may prefer foreign goods due to lower prices or varying quality, while in others, domestically produced items might be more affordable owing to easier access or government support. Local producers often face challenges in competing with foreign products due to insufficient investment, weak infrastructure, or low demand. These conditions vary by commodity type and each country's economic characteristics. Consequently, such nations become increasingly dependent on imports of essential and industrial products. Furthermore, severe economic inequalities can lead to political and social instability, which typically erodes foreign investor confidence and weakens international trade relations, potentially reducing exports and heightening import dependence. Overall, economic inequality, by creating structural and social constraints, plays a negative role in forming sustainable and profitable trade relationships for developing countries (Saberifar, 2020: 157).

Despite extensive research on economic inequality and its effects on growth and development, the relationship between economic inequality and trade dependence remains underexplored. Most existing studies focus on how international trade influences economic inequality, examining how trade and globalization can increase or decrease internal disparities. However, the reverse impact—how economic inequality affects countries' trade dependence—has received less precise analysis. Many researches address direct links between inequality and poverty, economic growth, and wealth distribution, but the role of inequality in shaping trade policies, international trade interactions, and import-export structures is less emphasized. Moreover, studies predominantly center on developed countries, leaving the effects in developing nations—facing challenges like political and social instability—largely unknown. Additionally, the influence of economic inequality on the stability and resilience of trade relations among countries, especially amid economic crises and global transformations, has been understudied. These research gaps highlight the necessity of investigating economic inequality's impact on trade dependence, particularly in developing countries, potentially offering novel insights into international economics.

Given that economic inequality and trade dependence are pivotal in determining countries' economic development paths, analyzing their interrelationship is highly significant. Inequality, by creating barriers to equitable access to resources and opportunities, can limit productive and export capacities, pushing nations toward greater import reliance. Trade dependence may also amplify economic and political instability, adversely affecting sustainable development. This study aims to bridge this research gap by conducting a more precise examination. It enables a deeper understanding of economic inequality's role in shaping trade dependence and proposes effective policy strategies to reduce dependence and enhance economic development in developing countries. The study's importance lies not only in advancing scientific knowledge about the inequality-trade dependence nexus but also in providing useful tools for economic policymaking to mitigate economic vulnerability and boost domestic production. Designed to offer novel and practical insights for policymakers and economic researchers, this research focuses on existing inequalities to formulate more sustainable trade strategies for growth and development.

This study innovates in several aspects: employing the VAR model to analyze dynamic and temporal interactions between economic inequality and trade dependence; interpreting results to offer policy recommendations for reducing inequality and strengthening sustainable trade dependence; and utilizing global data from WDI and central bank reports to enhance analysis credibility and enable cross-country comparisons.

The research is organized into five sections. The first introduces the topic and explains the importance of examining the relationship between economic inequality and trade dependence. The second reviews prior research and related theories on economic inequality and international trade. The third details data collection and analysis methods, including preliminary tests, the VAR model, and statistical tools. The fourth presents modeling results and examines the link between economic inequality and trade dependence in selected countries. The fifth summarizes key findings, offers policy recommendations for selected countries, and suggests avenues for future research.

2. PURPOSE

The primary purpose of this study is to investigate the impact of economic inequality on trade dependence in developing countries over the period from 2013 to 2023. By employing quantitative methods and the vector autoregressive (VAR) model, the research aims to analyze the relationships between key variables. Data on economic inequality and trade dependence were sourced from reliable international databases, such as the World Development Indicators (WDI) and economic reports from central banks of selected countries. The study first identifies long-term relationships using the Johansen cointegration test. It then examines the effects of shocks from economic inequality on trade dependence via impulse response functions (IRFs) and uses variance decomposition to clarify each variable's contribution to fluctuations in others.

The results indicate that economic inequality has a significant and notable impact on trade dependence in developing countries, varying based on each country's specific economic conditions and the studied time period. By providing scientific and documented results, this study offers valuable insights for economic policymakers to reduce inequality and foster more sustainable and balanced trade dependence through appropriate policies. This research addresses a critical gap in the literature, where most studies emphasize trade's effects on inequality, but the inverse—inequality's influence on trade dependence—remains underexplored, especially in developing contexts. It seeks to enhance understanding of how inequality shapes trade policies, international interactions, and import-export structures, ultimately aiding in the formulation of strategies to mitigate vulnerabilities and promote equitable growth.

3. METHODOLOGY

This research examines the impact of economic inequality on trade dependence in developing countries. It is based on the theoretical framework from Muhammad Tariq Majeed's (2013) study, "Inequality, Trade and Development: Evidence from Developing Countries," which shows that trade's effects on economic inequality depend on countries' development stages. Accordingly, a model was designed to analyze economic inequality's influence on trade dependence, incorporating other relevant economic variables.

The model is specified as:

$$TD = f(IHDI, GDP, Govexp, Inf)$$

Where:

- TD: Trade dependence, defined as the ratio of total exports and imports to GDP (Trade/GDP), indicating a country's integration into international trade.
- IHDI: Economic inequality, a modified version of the Human Development Index (HDI) that accounts for inequality in the distribution of health, education, and living standards.
- GDP: Gross domestic product, a measure of economic size and production level, defined per capita or in total, representing economic capacity and development.
- Govexp: Government expenditures as a percentage of GDP, indicating government activity in the economy.
- Inf: Inflation, the annual percentage change in general price levels, derived from the Consumer Price Index (CPI), reflecting economic stability.

The selected independent variables cover key factors influencing trade dependence. This definition strengthens the research's conceptual model and sets the stage for precise analysis using the panel VAR model. The panel VAR serves as the primary model, capable of analyzing dynamic relationships between endogenous and exogenous variables. Additional analyses, such as impulse response functions, variance decomposition, and Granger causality tests, deepen the examination of variable interrelations.

The study population comprises the United Arab Emirates, Egypt, Iran, Iraq, Oman, and Jordan from 2013 to 2023. These countries were selected due to similar development levels and geographic location in the Middle East and North Africa. Data for economic indicators were gathered from reputable international databases. The research hypotheses are:

- Economic inequality negatively affects trade dependence in developing countries. Countries with higher inequality exhibit less stability in international trade relations and greater vulnerability to external economic shocks.

4. FINDINGS

This section presents descriptive statistics for key variables across all countries and analyzes their characteristics over the study period. The data were collected for various economic and social variables. Table 1 provides descriptive statistics, including mean, standard deviation, minimum, maximum, and median for each primary variable across all countries.

The average per capita GDP in the studied countries is 3.90, indicating a relatively high level, ranging from 3.52 to 4.66, reflecting notable economic differences globally. The average government expenditure as a percentage of GDP is 15.58, suggesting relatively high government consumption compared to GDP, with values ranging from 7.27% to 26.52%, indicating diverse fiscal policies. The average Inequality-adjusted Human Development Index (IHDI) is 22.79, highlighting broad differences in human development and socio-economic inequalities, with fluctuations underscoring internal disparities.

The average inflation rate is 7.36%, varying widely from -2.08% to 43.49%, showing severe inflationary volatility in some countries and relative stability in others. The average trade dependence is 83.94%, indicating high reliance on international trade, ranging from 29.86% to 176.93%, revealing significant trade diversity among countries.

From these descriptive statistics, the studied countries exhibit notable economic and social differences. For instance, higher per capita GDP countries are more sensitive to inflationary fluctuations and government consumption changes. Nations with higher trade-to-GDP ratios show greater dependence on international trade relations, impacting their economic policies.

The panel VAR model was used to analyze relationships among variables over time and across countries. It is a powerful tool for examining dynamic interactions and mutual dependencies among key economic variables, particularly per capita GDP, government expenditure, IHDI, inflation, and international trade. The panel VAR model is defined as:

$$Y_{it} = \sum_{k=1}^p A_k Y_{i,t-k} + \epsilon_{it}$$

Where Y_{it} is the vector of model variables for country i at time t , A_k is the coefficient matrix for lag k , p is the number of lags (determined by criteria like AIC or BIC), and ϵ_{it} is the random error, assumed independent, homoscedastic, and normally distributed.

The unit root test, a key step in panel data analysis, assesses variable stationarity using the Im, Pesaran, and Shin (IPS) test. The null hypothesis assumes a unit root (non-stationary), while the alternative indicates stationarity. To reject the null, the test statistic must be sufficiently negative with a p -value < 0.05 . Results from Table 2 show:

- Per capita GDP: IPS statistic -3.45, $p=0.002$ (stationary).
- Government expenditure: $p=0.005$ (stationary).
- IHDI: IPS -1.95, $p=0.052$ (marginally stationary).
- Inflation: $p=0.001$ (stationary).
- Trade: $p=0.004$ (stationary).

For VAR estimation, optimal lag selection is crucial to accurately capture variable dynamics without overfitting. Information criteria (AIC, SC, HQ) were used, with the minimum value indicating the optimal lag. Table 3 shows lag 1 as optimal, agreed upon by all criteria.

Panel cointegration tests (Pedroni, Kao, Phillips-Perron) examine long-term relationships. Significant statistics reject the null of no cointegration. Table 4 results confirm long-term relationships among variables.

Now, analyzing IRFs and variance decomposition to assess shock effects on system dynamics and each variable's role in explaining others' changes.

For IRFs (Chart 1):

- Shock to IHDI: Increases IHDI initially (0.56), with negative effects from trade and inflation later; positive but

weaker in long term (periods 9-10).

- Shock to trade: Strongest initial impact on GDP and IHDI (positive); negative on GDP and IHDI in periods 3-5; diminishes but persists in GDP and inflation.
- Shock to GDP: Positive on GDP (0.008), negative on IHDI and trade initially; reduces with more fluctuations.
- Shock to Govexp: Positive on GDP and inflation early; less noticeable later.
- Shock to inflation: Affects GDP and trade notably; negative on IHDI and trade; mostly negative on GDP and IHDI in periods 6-10, positive on inflation.

Trade and inflation are most shock-affected, showing oscillatory responses. IHDI and GDP show less impact, with early positives. Long-term effects persist more in trade and inflation.

Variance decomposition (Charts 2-6) analyzes shock effects across periods 1-10 for IHDI, Trade, GDP, Govexp, Inf.

- Period 1: IHDI shocks minimal; trade shocks affect GDP and Govexp most; GDP shocks on itself, Govexp, Inf; Govexp on GDP, Inf; inflation on GDP, Govexp.
- Period 2: IHDI shocks on Trade, GDP; trade on Trade, GDP; GDP on GDP, Govexp; Govexp on GDP, Govexp; inflation on Trade, Inf.
- Period 3: Similar patterns, with IHDI on Trade, GDP; trade on GDP, Inf; etc.
- Periods 4-5: Consistent focus on GDP and Govexp from most shocks.
- Across periods, GDP and Govexp are highly shock-impacted; Trade and Inf influenced by GDP shocks; IHDI less so, except early.

5. CONCLUSION

Based on the analyses, including the VAR model, IRFs, and variance decomposition, the results indicate a negative relationship between economic inequality and trade dependence in developing countries. The findings confirm the first hypothesis: economic inequality negatively impacts trade dependence. Shocks to inequality (IHDI) show no direct short-term trade effects but lead to negative changes in trade and economic variables later, indicating reduced trade dependence and lower international trade stability in developing countries. The second hypothesis is also supported: higher-inequality countries are more vulnerable to external economic shocks, reducing their ability to maintain stable trade relations and exposing them to greater economic fluctuations. IRF analyses reveal that shock effects vary over time, creating more volatility in trade and inflation. Variance decompositions show significant impacts on GDP and government expenditures, with IHDI exerting more influence initially, diminishing over time.

In conclusion, economic inequality not only negatively affects trade dependence in developing countries but also reduces trade relation stability and increases vulnerability to economic shocks. These findings are crucial for economic and trade policymakers, emphasizing the need to reduce inequality as a key factor in strengthening trade relations and improving economic stability.

Policy recommendations include: strengthening inequality-reduction policies through redistributive measures like enhanced access to health, education, and finance; developing export sectors and reducing import dependence via domestic production support, infrastructure improvements, and innovation; bolstering resilient economic policies against global shocks by diversifying economies and strengthening local industries; promoting foreign investment and trade through better business environments; enhancing workforce education and skills for global competitiveness; innovating fiscal and monetary policies to support SMEs and financial systems; and fostering regional/international cooperation via trade agreements and barrier reductions.

Implementing these can help developing countries reduce inequality, strengthen international trade, and enhance economic/trade stability against global fluctuations.

Keywords: Economic inequality, trade dependence, vector autoregressive model (VAR).

تأثیر نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری در کشورهای در حال توسعه

سعید کیانپور^۱ | سوگند حسین‌نیا جافجیری^۲

دریافت: ۱۴۰۳-۱۰-۲۲ | بازنگری: ۱۴۰۴-۰۵-۰۹ | پذیرش: ۱۴۰۴-۰۸-۰۶ | انتشار: ۱۴۰۴-۱۲-۱۰

چکیده

این تحقیق به بررسی تأثیر نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری در کشورهای در حال توسعه در بازه زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ پرداخته است. به منظور تحلیل روابط میان متغیرها، از روش‌های کمی و مدل خودرگرسیون برداری (VAR) استفاده شده است. داده‌های مرتبط با نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری از منابع معتبر بین‌المللی، از جمله شاخص‌های توسعه جهانی (WDI) و گزارش‌های اقتصادی بانک‌های مرکزی کشورهای منتخب، جمع‌آوری گردیده است. در مرحله اول، با بهره‌گیری از آزمون هم‌انباشتگی جوهانسن، ارتباطات بلندمدت میان متغیرها شناسایی شد. سپس، با استفاده از توابع واکنش آنی (IRF)، تأثیر شوک‌های ناشی از نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و از تجزیه واریانس برای شفاف‌سازی سهم هر یک از متغیرها در نوسانات سایر متغیرها استفاده شد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نابرابری اقتصادی تأثیر معنادار و قابل‌توجهی بر وابستگی تجاری کشورهای در حال توسعه دارد و این تأثیر بسته به شرایط اقتصادی خاص هر کشور و دوره زمانی مورد بررسی، ممکن است متفاوت باشد. این مطالعه با ارائه نتایج علمی و مستند، بینش‌های ارزشمندی را برای سیاست‌گذاران اقتصادی فراهم می‌آورد تا بتوانند با تدوین سیاست‌های مناسب، نابرابری اقتصادی را کاهش دهند و وابستگی تجاری پایدار و متعادل‌تری را ایجاد نمایند.

کلیدواژه‌ها: نابرابری اقتصادی، وابستگی تجاری، مدل خود رگرسیونی برداری (VAR).

۱. استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول) s_kianpoor@pnu.ac.ir
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم اقتصادی گرایش اقتصاد نظری S.hosseinnia@umail.umz.ac.ir

۱. مقدمه

نابرابری اقتصادی به معنای توزیع ناعادلانه منابع و درآمدها در جامعه است که می‌تواند اثرات منفی قابل توجهی بر روی رشد و پیشرفت اقتصادی بگذارد. نابرابری اقتصادی به عنوان یکی از معضلات اساسی کشورهای در حال توسعه، تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی این کشورها دارد. این نابرابری نه تنها به کاهش عدالت اجتماعی و توزیع ناعادلانه ثروت منجر می‌شود، بلکه می‌تواند به طور غیرمستقیم بر روابط تجاری بین‌المللی و وابستگی‌های تجاری این کشورها تأثیر بگذارد. وابستگی تجاری، که به معنای تعاملات اقتصادی کشورها از طریق صادرات و واردات است، یکی از ابزارهای اساسی برای ادغام در اقتصاد جهانی و دستیابی به رشد پایدار به شمار می‌آید. اما نابرابری اقتصادی می‌تواند به عنوان مانعی جدی در بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های تجاری عمل کند. در کشورهای در حال توسعه، نابرابری اقتصادی می‌تواند با محدود کردن دسترسی به منابع مالی، فناوری و زیرساخت‌های لازم، توان رقابتی بنگاه‌های اقتصادی را تضعیف کند. این وضعیت ممکن است اقتصاد این کشورها را در برابر تغییرات جهانی آسیب‌پذیرتر سازد. افزون بر این، نابرابری می‌تواند بر سیاست‌های تجاری تأثیر منفی گذاشته و بی‌ثباتی اقتصادی را تشدید کند. بدین ترتیب، ظرفیت این کشورها برای تقویت موقعیت خود در بازارهای بین‌المللی و ایجاد روابط تجاری مؤثر به شدت کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، وابستگی تجاری نیز می‌تواند تأثیرات متقابلی بر نابرابری اقتصادی داشته باشد. اگر این وابستگی به گونه‌ای مدیریت نشود که منافع گروه‌های مختلف اقتصادی را در نظر بگیرد، ممکن است نابرابری موجود را تشدید کرده و فاصله طبقاتی را افزایش دهد. بنابراین، فهم رابطه پیچیده و دوسویه میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری از اهمیت بالایی برخوردار است.

نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری به عنوان دو عنصر کلیدی در تحلیل فرایند توسعه اقتصادی کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه، اهمیت زیادی دارند. جوامعی که با نابرابری‌های شدید روبرو هستند، معمولاً با کاهش سطح رفاه عمومی، افزایش تنش‌های اجتماعی و محدودیت‌های فرصت‌های اقتصادی برای گروه‌های مختلف مواجه می‌شوند. این وضعیت نه تنها مانع از رشد اقتصادی می‌شود، بلکه بهره‌وری نیروی کار را کاهش داده و هزینه‌های اجتماعی را افزایش می‌دهد. (Eskandari et al, 2020: 198) از طرف دیگر، وابستگی تجاری به عنوان یک عامل اساسی در توسعه و پایداری اقتصادی کشورها مطرح است. این وابستگی به میزان تعاملات تجاری یک کشور با سایر کشورها و میزان وابستگی به واردات و صادرات اشاره دارد. در کشورهای در حال توسعه، افزایش تعاملات تجاری بین‌المللی می‌تواند به رشد اقتصادی و تقویت زیرساخت‌های تولیدی کمک کند؛ اما وابستگی بیش از حد به واردات ممکن است این کشورها را در برابر شوک‌های خارجی آسیب‌پذیر سازد. این دو متغیر به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر یکدیگر تأثیر گذاشته و نقشی حیاتی در شکل‌دهی به دینامیک‌های اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کنند. (Sepehroust et al, 2020: 233) بنابراین، بررسی تأثیر نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری به ما کمک می‌کند تا درک بهتری از چگونگی تعامل این متغیرها و تأثیرات آن‌ها بر توسعه اقتصادی و پایداری اجتماعی در کشورهای در حال توسعه پیدا کنیم. نابرابری اقتصادی می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم بر وابستگی تجاری کشورها تأثیر بگذارد. از یک سو، نابرابری به عنوان مانعی برای توسعه ظرفیت‌های تولیدی و صادراتی عمل می‌کند. در کشورهایی که توزیع درآمد و ثروت ناعادلانه است، اقشار کم‌درآمد جامعه از دسترسی به منابع اقتصادی، فرصت‌های آموزشی و امکانات کارآفرینی محروم می‌مانند. این محدودیت‌ها موجب کاهش بهره‌وری نیروی کار و سرمایه شده و در نهایت توان رقابتی کشور را در بازارهای بین‌المللی کاهش می‌دهد. (Karimi Moughari, 2020: 222)

از سوی دیگر، کشورهایی که با نابرابری اقتصادی شدید مواجه هستند، ممکن است بیشتر به واردات کالاها و خدمات برای تأمین نیازهای داخلی وابسته شوند. در برخی کشورهای در حال توسعه، اقشار کم‌درآمد ممکن است به دلیل قیمت‌های پایین‌تر یا کیفیت متفاوت، به خرید کالاهای خارجی تمایل بیشتری داشته باشند، در حالی که در برخی دیگر، کالاهای تولید داخلی به دلیل دسترسی آسان‌تر یا حمایت‌های دولتی مقرون به صرفه‌تر هستند. تولیدکنندگان محلی در این کشورها اغلب به دلیل کمبود سرمایه‌گذاری، زیرساخت‌های ضعیف، یا تقاضای پایین، در رقابت با محصولات خارجی با چالش مواجه می‌شوند. این شرایط بسته به نوع کالا و ویژگی‌های اقتصادی هر کشور می‌تواند متفاوت باشد. بنابراین، این کشورها بیشتر به واردات محصولات اساسی و صنعتی وابسته خواهند شد. همچنین، نابرابری‌های شدید اقتصادی می‌تواند منجر به ناپایداری سیاسی و اجتماعی شود. این ناپایداری‌ها معمولاً موجب کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی و تضعیف روابط تجاری با سایر کشورها می‌شوند که خود می‌تواند منجر به کاهش

صادرات و افزایش وابستگی تجاری به واردات گردد. به طور کلی، نابرابری اقتصادی با ایجاد محدودیت‌های ساختاری و اجتماعی، نقش منفی در شکل‌دهی به روابط تجاری پایدار و سودآور برای کشورهای در حال توسعه ایفا می‌کند. (Saberi far, 2020: 157)

با وجود تحقیقات گسترده در زمینه نابرابری اقتصادی و تأثیرات آن بر رشد و توسعه اقتصادی، رابطه بین نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری هنوز به طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته است. بیشتر مطالعات موجود بر چگونگی تأثیر تجارت بین‌المللی بر نابرابری اقتصادی تمرکز دارند و بررسی می‌کنند که چگونه تجارت و جهانی‌سازی می‌توانند به افزایش یا کاهش نابرابری در داخل کشورها منجر شوند. اما تأثیر معکوس، یعنی اینکه نابرابری اقتصادی چگونه بر وابستگی تجاری کشورها تأثیر می‌گذارد، کمتر به طور دقیق مورد تحلیل قرار گرفته است. بسیاری از پژوهش‌ها به روابط مستقیم میان نابرابری اقتصادی و فقر، رشد اقتصادی و توزیع ثروت پرداخته‌اند؛ اما نقش نابرابری در شکل‌دهی به سیاست‌های تجاری، تعاملات تجاری بین‌المللی و ساختار واردات و صادرات کمتر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین، تحقیقات موجود عمدتاً بر کشورهای توسعه‌یافته متمرکز بوده و تأثیرات این رابطه در کشورهای در حال توسعه که با چالش‌های مختلفی همچون ناپایداری سیاسی و اجتماعی مواجه هستند، هنوز به خوبی شناخته نشده است. علاوه بر این، تأثیر نابرابری اقتصادی بر پایداری و استحکام روابط تجاری میان کشورها، به‌ویژه در شرایط بحران‌های اقتصادی و تحولات جهانی، از جمله مسائلی است که تا کنون کمتر به آن پرداخته شده است. این خلأهای پژوهشی نشان‌دهنده ضرورت بررسی تأثیر نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، می‌باشد و می‌تواند به ارائه بینش‌های نوین در عرصه اقتصاد بین‌الملل کمک کند. با توجه به اینکه نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری دو عامل کلیدی در تعیین مسیر توسعه اقتصادی کشورها به شمار می‌روند، تحلیل رابطه میان این دو متغیر از اهمیت بالایی برخوردار است. نابرابری اقتصادی با ایجاد موانع برای دسترسی عادلانه به منابع و فرصت‌های اقتصادی، می‌تواند ظرفیت‌های تولیدی و صادراتی کشورها را محدود کرده و آن‌ها را به سمت وابستگی بیشتر به واردات سوق دهد. همچنین، وابستگی تجاری می‌تواند منجر به تشدید ناپایداری اقتصادی و سیاسی شده و بر توسعه پایدار کشورها تأثیرات منفی بگذارد. این تحقیق درصدد است تا این شکاف پژوهشی را پر کند و به بررسی دقیق‌تر این موضوع بپردازد. انجام این مطالعه به ما امکان می‌دهد تا درک عمیق‌تری از نقش نابرابری اقتصادی در شکل‌گیری وابستگی تجاری کسب کنیم و راهکارهای سیاستی مؤثرتری برای کاهش وابستگی و ارتقاء توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه ارائه دهیم. اهمیت این تحقیق نه تنها در افزایش دانش علمی درباره رابطه میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری نهفته است، بلکه می‌تواند ابزارهای مفیدی برای سیاست‌گذاری اقتصادی فراهم آورد تا آسیب‌پذیری اقتصادی کشورها کاهش یابد و توان تولید داخلی افزایش یابد. این مطالعه با هدف ارائه بینش‌های جدید و کاربردی برای سیاست‌گذاران و محققان اقتصادی طراحی شده است تا با توجه به نابرابری‌های موجود، استراتژی‌های تجاری پایدارتری برای رشد و توسعه پایدار تدوین کنند. پژوهش حاضر از چندین جنبه دارای نوآوری است؛ با استفاده از مدل VAR، به تحلیل تعاملات پویا و زمانی میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری می‌پردازد، نتایج پژوهش در راستای ارائه پیشنهادات سیاستی برای کاهش نابرابری اقتصادی و تقویت وابستگی تجاری پایدار تحلیل می‌شوند و به‌کارگیری داده‌های جهانی از WDI و گزارش‌های بانک‌های مرکزی، اعتبار تحلیل‌ها را افزایش داده و امکان مقایسه تطبیقی بین کشورها را فراهم می‌کند. این پژوهش در پنج بخش سازماندهی شده است. در بخش اول، موضوع پژوهش معرفی شده و دلایل اهمیت بررسی رابطه بین نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری تشریح شد. بخش دوم، به مرور تحقیقات پیشین و نظریات مرتبط با نابرابری اقتصادی و تجارت بین‌الملل اختصاص دارد. در بخش سوم، روش‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها، شامل آزمون‌های مقدماتی، مدل VAR و ابزارهای تحلیل آماری توضیح داده می‌شوند. در بخش چهارم، نتایج حاصل از مدل‌سازی ارائه شده و ارتباط میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری در کشورهای منتخب بررسی می‌شود. در بخش پنجم، نتایج اصلی پژوهش جمع‌بندی شده و توصیه‌های سیاستی برای کشورهای منتخب ارائه می‌گردد. همچنین، پیشنهاداتی برای تحقیقات آینده مطرح می‌شود.

۲. ادبیات موضوع

نظریه‌های کلاسیک و نئوکلاسیک در مورد تجارت و تأثیر نابرابری بر توسعه اقتصادی

نظریه‌های کلاسیک اقتصادی، از جمله نظریه مزیت نسبی دیوید ریکاردو، به وضوح بر این نکته تأکید دارند که تجارت بین‌الملل می‌تواند به تخصیص بهینه منابع و افزایش سطح رفاه اقتصادی در جوامع مختلف منجر شود. این نظریه‌ها بیان می‌کنند که کشورهای مختلف با توجه به مزیت‌های نسبی خود در تولید کالاها و خدمات، قادر به بهره‌برداری از فرصت‌های تجاری هستند. با

این حال، این رویکرد به مسائل نابرابری اقتصادی توجه چندانی ندارد و نمی‌تواند تأثیرات منفی نابرابری بر روند توسعه اقتصادی را به‌طور جامع تبیین کند. نظریه‌های نئوکلاسیک نیز که بر اساس الگوهای تعادل عمومی و توزیع درآمد شکل گرفته‌اند، به همین نحو بر این نکته تأکید دارند که نابرابری می‌تواند اثرات منفی بر توسعه اقتصادی داشته باشد. بر اساس این دیدگاه‌ها، نابرابری ممکن است منجر به کاهش سرمایه‌گذاری در حوزه‌های اجتماعی نظیر آموزش و بهداشت شود که این خود بر رشد اقتصادی تأثیر منفی خواهد داشت. به عبارت دیگر، نابرابری می‌تواند توان اقتصادی اقشار کم‌درآمد جامعه را تضعیف کرده و در نتیجه توانایی تولید و صادرات کشورها را کاهش دهد. (Bafandeh Eemandoust, 2021)

نظریه‌های جدیدتر که بر نابرابری و عدم تعادل در تجارت تمرکز دارند

با توجه به تحولات اخیر در عرصه اقتصاد، نظریه‌های نوینی به میدان آمده‌اند که به تحلیل روابط میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری می‌پردازند. این نظریه‌ها عمدتاً بر تأثیرات نابرابری بر ساختار تجارت و بررسی ناهماهنگی‌های موجود در تجارت تمرکز دارند. برای نمونه، نظریه‌های مرتبط با نابرابری تجاری نشان می‌دهند که نابرابری می‌تواند به توزیع نامتعادل منابع منجر شود و این عدم توازن ممکن است به افزایش وابستگی به واردات و کاهش قابلیت صادرات کشورها منتهی گردد. همچنین، نظریه‌های جدیدتر بر این نکته تأکید دارند که نابرابری می‌تواند به بروز ناپایداری‌های اقتصادی و اجتماعی منجر شود. این ناپایداری‌ها ممکن است باعث کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران، افزایش ریسک و بی‌ثباتی در روابط تجاری بین‌المللی شوند که در نهایت اثرات منفی بر رشد اقتصادی و وابستگی تجاری خواهد داشت. (Khodabakhshi and Zohrevand, 2020)

بحث درباره نظریات مربوط به توسعه پایدار و شکاف‌های اجتماعی

نظریه‌های توسعه پایدار به تحلیل روابط پیچیده میان رشد اقتصادی، انصاف اجتماعی و حفاظت از محیط زیست می‌پردازند. این نظریه‌ها بر این نکته تأکید دارند که برای دستیابی به توسعه پایدار، ضروری است که نابرابری‌های اقتصادی کاهش یابد. نابرابری اقتصادی می‌تواند به تضعیف کیفیت زندگی و عدم دسترسی به منابع برای گروه‌های کم‌درآمد منجر شود که این موضوع به‌وضوح با اهداف توسعه پایدار در تضاد است. همچنین، شکاف‌های اجتماعی و اقتصادی ناشی از نابرابری می‌تواند منجر به بروز تنش‌های اجتماعی و ناپایداری سیاسی گردد که این مسأله به نوبه خود بر وابستگی تجاری کشورها تأثیر می‌گذارد. نظریه‌پردازان حوزه توسعه پایدار بر این باورند که کاهش نابرابری و افزایش شفافیت در سیستم‌های اقتصادی می‌تواند به ارتقاء اعتماد عمومی و بهبود شرایط اقتصادی منجر شود و این به نوبه خود می‌تواند روابط تجاری را تقویت کرده و وابستگی به واردات را کاهش دهد. (Kianpour, 2012)

۳. مبانی نظری

مبانی نظری این پژوهش بر پایه نظریه‌هایی استوار است که به بررسی نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری، به‌عنوان دو عامل کلیدی در تحلیل توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه، می‌پردازند. این نظریه‌ها با ارائه چارچوب‌هایی برای درک علل نابرابری‌های اقتصادی و پویایی‌های تجارت بین‌المللی، به تحلیل رابطه پیچیده میان این دو متغیر کمک می‌کنند. در این بخش، ابتدا نظریه‌های مرتبط با نابرابری اقتصادی بررسی می‌شوند که توزیع ناعادلانه منابع و درآمدها را تبیین می‌کنند. سپس، نظریه‌های وابستگی تجاری مورد توجه قرار می‌گیرند که چگونگی تأثیر تعاملات تجاری بر ساختارهای اقتصادی و اجتماعی را توضیح می‌دهند. این چارچوب نظری، پایه‌ای برای تحلیل تجربی رابطه میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری در کشورهای در حال توسعه فراهم می‌آورد.

نظریه‌های نابرابری اقتصادی

نابرابری اقتصادی به‌عنوان یکی از چالش‌های اصلی کشورهای در حال توسعه، بر جنبه‌های مختلف اقتصادی و تجاری تأثیر می‌گذارد. نظریه‌های نابرابری اقتصادی چارچوبی نظری برای درک علل و پیامدهای توزیع ناعادلانه منابع و درآمدها فراهم می‌کنند. این نظریه‌ها با تبیین رابطه بین نابرابری، ساختارهای اقتصادی، و سیاست‌های اجتماعی، به تحلیل تأثیر نابرابری بر وابستگی تجاری کمک می‌کنند. در ادامه، سه نظریه کلیدی در این حوزه بررسی می‌شوند.

نظریه توزیع درآمد (Kuznets hypothesis)

نظریه‌ای که سیمون کوزنتس در دهه ۱۹۵۰ مطرح کرد، یکی از شناخته‌شده‌ترین نظریات در حوزه نابرابری درآمدی به شمار می‌آید. بر اساس این نظریه، رابطه میان توسعه اقتصادی و توزیع درآمد به شکل یک منحنی U معکوس ترسیم می‌شود. به عبارت دیگر، در مراحل ابتدایی توسعه، نابرابری درآمد به طور قابل توجهی افزایش می‌یابد، زیرا اقتصاد در حال گذار از مرحله کشاورزی به سمت صنعتی شدن است. در این مقطع زمانی، تمرکز ثروت در بخش‌های خاصی از جامعه شدت می‌گیرد. اما با پیشرفت‌های اقتصادی و تحول ساختارهای اقتصادی، فرصت‌های بیشتری برای اقشار مختلف جامعه فراهم می‌شود و در نتیجه، نابرابری درآمد کاهش می‌یابد. نظریه کوزنتس به وضوح بر تأثیر ساختارهای اقتصادی در تعیین الگوهای توزیع درآمد تأکید دارد. در چارچوب این تحقیق، این نظریه می‌تواند به ما کمک کند تا درک کنیم که چگونه تغییرات ساختاری ناشی از وابستگی تجاری ممکن است بر الگوهای توزیع درآمد تأثیرگذار باشد. (Kuznets, 2019)

نظریه عدالت اجتماعی و توسعه پایدار

نظریه عدالت اجتماعی بر این اصل تأکید می‌کند که توزیع منصفانه منابع، کالاها و فرصت‌ها در جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است. در این چارچوب، عدالت اقتصادی نه تنها به عنوان یک هدف اخلاقی تلقی می‌شود، بلکه به عنوان ابزاری کلیدی برای تحقق توسعه پایدار نیز شناخته می‌شود. در راستای توسعه پایدار، کاهش نابرابری درآمدی نه تنها به بهبود کیفیت زندگی اقشار کم‌درآمد کمک می‌کند، بلکه به تقویت پایداری رشد اقتصادی نیز می‌انجامد. این نظریه‌ها در بررسی تأثیرات وابستگی تجاری نقشی اساسی ایفا می‌کنند. به عنوان مثال، اگر وابستگی تجاری به افزایش نابرابری منجر شود، اصول عدالت اجتماعی و پایداری توسعه به خطر می‌افتند. از این رو، این نظریه به عنوان ابزاری کارآمد برای ارزیابی سیاست‌های اقتصادی و تجاری در راستای کاهش نابرابری عمل می‌کند. (Tran and Nguyen, 2023)

نظریه نابرابری ساختاری

این نظریه بر این اصل تأکید می‌کند که نابرابری‌های اقتصادی به طور عمده ناشی از ساختارهای نهادی و اقتصادی موجود در جامعه هستند. این ساختارهای ناعادلانه که فرصت‌ها را به نفع گروه‌های خاصی متمرکز می‌سازند، سبب تشدید نابرابری‌ها می‌گردند. اهمیت این نظریه به ویژه در کشورهایی با اقتصادهای در حال توسعه مشهود است، جایی که نهادهای اقتصادی معمولاً به گونه‌ای طراحی شده‌اند که منافع نخبگان اقتصادی را تأمین کنند. این رویکرد می‌تواند در تحلیل تأثیر وابستگی تجاری بر نابرابری‌ها به کار گرفته شود، به ویژه در مواردی که ساختارهای تجاری بین‌المللی موجب افزایش وابستگی کشورهای در حال توسعه می‌شوند. (Eidenberg et al., 2019)

نظریه‌های وابستگی تجاری:

نظریه‌های وابستگی تجاری چارچوبی نظری برای درک چگونگی تعاملات تجاری بین‌المللی و تأثیر آن‌ها بر ساختارهای اقتصادی و اجتماعی کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه، فراهم می‌کنند. این نظریه‌ها با بررسی مزیت‌های نسبی، اثرات گشایش اقتصادی، و پویایی‌های وابستگی، به تحلیل ارتباط میان وابستگی تجاری و نابرابری اقتصادی کمک می‌کنند. در ادامه، سه نظریه کلیدی در این حوزه بررسی می‌شوند.

نظریه مزیت نسبی (Ricardo's theory of comparative advantage)

نظریه‌ای که دیوید ریکاردو به آن پرداخته، بر پایه مزیت‌های نسبی کشورها در تولید کالاها و خدمات بنا شده است. این نظریه بیان می‌کند که کشورهای مختلف می‌توانند با بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی خود، کالاهایی را که در تولید آن‌ها کارآمدتر هستند، تولید و صادر کنند. در عوض، آن‌ها می‌توانند کالاهایی را که تولیدشان از نظر اقتصادی به صرفه نیست، از دیگر کشورها وارد کنند. این نوع تعاملات تجاری به افزایش کارایی و رشد اقتصادی منجر می‌شود. با این وجود، این نظریه با چالش‌هایی نیز مواجه است. در مواردی که یک کشور به شدت به واردات کالاهای خاص وابسته است، ممکن است آسیب‌پذیری اقتصادی آن کشور افزایش یابد. این وضعیت می‌تواند به بروز نابرابری‌های اقتصادی بیشتر در سطح داخلی منجر شود. (Ricardo, 2017)

نظریه اقتصاد باز و تعاملات جهانی

این نظریه بر این اصل تأکید دارد که گشایش اقتصادی و تعاملات جهانی می‌توانند به عنوان محرک‌های اصلی در تسریع رشد اقتصادی و ارتقاء کیفیت زندگی عمل کنند. از این منظر، تجارت بین‌المللی و وابستگی به بازارهای خارجی به عنوان ابزارهایی مؤثر در کاهش فقر و بهبود توزیع ثروت تلقی می‌شوند. با این حال، در عمل، گشایش اقتصادی در برخی موارد می‌تواند به تشدید نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی منجر شود. به عنوان نمونه، کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در کشورهای در حال توسعه ممکن است با چالش‌های جدی ناشی از رقابت جهانی مواجه شوند و دچار آسیب شوند. (Ulriksen, 2011)

نظریه وابستگی (Dependency Theory)

این نظریه که ریشه در اقتصاد سیاسی دارد، بر ارتباط تنگاتنگ کشورهای در حال توسعه با اقتصادهای پیشرفته تأکید می‌کند. به موجب این نظریه، ساختار روابط اقتصادی بین‌المللی به نحوی طراحی شده است که عمدتاً منافع کشورهای توسعه‌یافته را تأمین می‌کند و در عوض، کشورهای در حال توسعه را در وضعیتی از وابستگی و عدم استقلال قرار می‌دهد. این وضعیت وابستگی می‌تواند به تشدید نابرابری‌های اقتصادی نه تنها در سطح ملی بلکه در سطح جهانی نیز منجر شود. (Banga and Sahu, 2010)

تعامل نظریات در رابطه میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری

نظریات ارائه‌شده، چارچوبی جامع برای بررسی ارتباط میان نابرابری اقتصادی و وابستگی تجاری به ما می‌دهند. این ارتباط به دلیل پیچیدگی‌های ذاتی خود، تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله ساختارهای اقتصادی، سیاست‌های تجاری و تعاملات بین‌المللی قرار دارد. برخی از جنبه‌های کلیدی این تعاملات عبارتند از:

تأثیر وابستگی تجاری بر نابرابری اقتصادی: نظریه کوزنتس بیان می‌کند که در مراحل اولیه توسعه، وابستگی تجاری ممکن است منجر به افزایش نابرابری‌ها شود. این موضوع به‌ویژه زمانی صادق است که تجارت بین‌المللی باعث تمرکز ثروت در بخش‌های خاصی از اقتصاد گردد. با این حال، در مراحل پیشرفته‌تر، وابستگی تجاری می‌تواند با ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش درآمدها، به کاهش نابرابری کمک کند.

نقش سیاست‌گذاری در مدیریت وابستگی تجاری: نظریه عدالت اجتماعی بر اهمیت سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی در کاهش اثرات منفی وابستگی تجاری تأکید می‌کند. به عنوان مثال، دولت‌ها می‌توانند از طریق سیاست‌های مالیاتی و یارانه‌ای از اقشار آسیب‌پذیر حمایت کرده و به کاهش نابرابری‌ها بپردازند.

تعامل بین‌المللی و نهادهای اقتصادی: بر اساس نظریه وابستگی، تعاملات اقتصادی بین‌المللی می‌توانند به‌گونه‌ای طراحی شوند که به کاهش نابرابری کمک کنند. نهادهای بین‌المللی مانند سازمان تجارت جهانی (WTO) و صندوق بین‌المللی پول (IMF) می‌توانند با تدوین قوانین و ارائه تسهیلات مالی، ساختارهایی را برای کاهش وابستگی کشورهای در حال توسعه فراهم آورند. این اقدامات شامل تنظیم تعرفه‌های تجاری منصفانه، افزایش دسترسی به بازارهای جهانی و حمایت از توسعه صنایع محلی در این کشورها می‌شود. تأثیر تکنولوژی و جهانی‌شدن بر نابرابری اقتصادی: پیشرفت فناوری و جهانی‌شدن در دهه‌های اخیر تأثیر عمیقی بر الگوهای وابستگی تجاری و نابرابری اقتصادی گذاشته‌اند. نظریه اقتصاد باز نشان می‌دهد که دسترسی به تکنولوژی‌های پیشرفته و بهره‌گیری از نوآوری می‌تواند به بهبود بهره‌وری اقتصادی کمک کند. با این حال، توزیع نامتناسب مزایای ناشی از این پیشرفت‌ها ممکن است نابرابری را تشدید کند. در این زمینه، نقش سیاست‌گذاری در ایجاد زیرساخت‌های آموزشی و مهارتی برای اقشار کم‌درآمد به منظور بهره‌برداری از فرصت‌های جدید اقتصادی بسیار حیاتی است.

ساختارهای نهادی و عدالت اجتماعی: نظریه نابرابری ساختاری بر اهمیت نهادها در تعیین الگوهای توزیع درآمد تأکید دارد. ساختارهای نهادی عادلانه می‌توانند وابستگی تجاری را به ابزاری برای کاهش نابرابری تبدیل کنند. برای مثال، نهادهایی که سرمایه‌گذاری در بخش‌های محروم اقتصادی را تشویق می‌کنند، می‌توانند از انتقال ثروت به گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه حمایت نمایند. (Raskia, 2023)

۴. پیشینه تحقیق

(۲۰۰۹) Meshchi and Waverly به بررسی تأثیر تجارت با کشورهای با درآمد بالا بر نابرابری درآمد در کشورهای در حال توسعه پرداختند. نتایج نشان دادند که تجارت با کشورهای با درآمد بالا نابرابری درآمد را در کشورهای در حال توسعه تشدید می‌کند. یافته‌ها این فرضیه را حمایت می‌کنند که تفاوت‌های فناوری و ماهیت مهارت‌محور فناوری‌های جدید ممکن است عوامل مهمی در شکل‌گیری تأثیرات توزیعی تجارت باشند. همچنین، تأثیر تجارت بر نابرابری درآمد در کشورهای در حال توسعه با استفاده از تخمین‌زننده LSDVC و مدل‌های دینامیک در نمونه‌ای از ۶۵ کشور در حال توسعه مورد بررسی قرار گرفته است. علاوه بر آن، نابرابری درآمد در کشورهای در حال توسعه به‌طور قابل‌توجهی تحت تأثیر تجارت با کشورهای با درآمد بالا و تفاوت‌های فناوری قرار دارد.

(۲۰۱۰) Sanchez Vñoza به بررسی تأثیر تجارت بر فقر در کشورهای در حال توسعه پرداختند. آن‌ها با جمع‌آوری داده‌ها از ۸۴ کشور از سازمان جهانی تجارت و استفاده از روش حداقل مربعات معمولی (OLS) به تحلیل تأثیرات تجارت بر فقر مطلق و نسبی و همچنین نابرابری پرداختند. نتایج نشان دادند که تجارت به‌طور کلی کاهش کمی، اما از نظر آماری غیرمعناداری در نابرابری ایجاد می‌کند. همچنین، افزایش رشد جمعیت منجر به کاهش بیشتری در فقر از طریق تجارت می‌شود. به‌طور کلی، تجارت به کاهش فقر کمک می‌کند، اما این تأثیر به‌طور بسیار کمی رخ می‌دهد و تأثیر قابل‌توجهی بر نابرابری در کشورهای در حال توسعه ندارد.

(۲۰۲۱) Sater and Ali Khan به بررسی رابطه بین باز بودن تجارت، فقر و نابرابری درآمد در کشورهای با درآمد پایین و متوسط پرداختند. آن‌ها با استفاده از تحلیل رگرسیون هم‌انباشتگی پانل و تکنیک‌های FMOLS و DOLS به محاسبه اندازه‌گیری متغیرها پرداختند. نتایج نشان دادند که باز بودن تجارت و فقر، نابرابری درآمد را در هر دو گروه کشورها افزایش می‌دهند، در حالی که نابرابری درآمد نیز به نوبه خود موجب کاهش باز بودن تجارت در این کشورها می‌شود. همچنین، باز بودن تجارت تنها در کشورهای کم‌درآمد منجر به افزایش فقر می‌شود و در کشورهای با درآمد متوسط، فقر باعث کاهش باز بودن تجارت می‌گردد.

(۲۰۲۴) Tabash et al از حداقل مربعات دو مرحله‌ای (2SLS) برای مطالعه تأثیر جهانی شدن بر نابرابری درآمد در ۱۸ کشور در حال توسعه از ۱۹۹۱-۲۰۲۱ استفاده کردند. با استفاده از شاخص جهانی شدن KOF مشخص شد که جهانی شدن به همراه سه جنبه آن بر نابرابری درآمدی در میان اقتصادهای در حال توسعه اثر منفی دارد. شواهد نشان دادند که ترکیب باز بودن تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) نقش مهمی در کاهش نابرابری در میان اقتصادهای در حال توسعه ایفا می‌کند.

سلمانی و بیژنی (۱۳۹۲) به بررسی تأثیر نابرابری درآمد بر رشد اقتصادی ایران و تأثیر درجه باز بودن تجاری بر این رابطه طی دوره ۱۳۴۷-۱۳۸۵ پرداختند. برای این منظور از روش خود رگرسیون با وقفه‌های توزیع‌شونده (ARDL) استفاده کردند. نتایج نشان دادند که نابرابری درآمد در بلندمدت دارای تأثیر منفی و معنی‌دار بر رشد اقتصادی ایران است و افزایش درجه باز بودن تجاری باعث کاهش اثر منفی نابرابری درآمد بر رشد اقتصادی ایران می‌شود.

محمدیان منصور و گلخندان (۱۳۹۵) به بررسی تأثیر چرخه‌های تجاری بر نابرابری درآمد در کشورهای اسلامی و در حال توسعه عضو گروه هشت (D8) طی دوره‌ی زمانی ۱۹۹۰-۲۰۱۲ پرداختند. به این منظور نخست یک مدل بر اساس فرضیه کوزنتس و با حضور متغیرهای اساسی مؤثر بر نابرابری درآمد در کنار متغیر چرخه‌های تجاری طراحی شد. نتایج حاکی از تأثیر منفی چرخه‌های تجاری بر نابرابری درآمد در کشورهای D8 است؛ به این معنا که در دوره‌های رونق اقتصادی، نابرابری درآمد در کشورهای یادشده کاهش و در دوره‌های رکود اقتصادی این نابرابری افزایش می‌یابد. براساس سایر نتایج، فرضیه کوزنتس در میان اقتصاد کشورهای D8 را نمی‌توان رد کرد. سهم مخارج دولت از تولید ناخالص داخلی اثر برابرگر و سهم درآمد مالیاتی از تولید ناخالص داخلی و تورم اثر نابرابرگر در توزیع درآمد کشورهای یادشده داشته است.

سالم و همکاران (۱۴۰۲) به بررسی اثر تنوع صادرات بر نابرابری درآمد و تأثیر ریسک سیاسی بر تعامل میان این دو متغیر، در ۸۱ کشور با ریسک سیاسی بالا و پایین با استفاده از الگوی داده‌های تابلویی کوانتایل با اثرات ثابت طی سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۱۹ پرداختند. نتایج نشان داد که تنوع صادرات، نابرابری درآمد را در هر دو دسته کشورهای مورد بررسی، افزایش می‌دهد. با این حال اثر آن بر نابرابری درآمد در کشورهای با ریسک سیاسی بالا بیشتر است که این نتیجه نشان می‌دهد، در کشورهای با ریسک سیاسی بالا، به علل مختلف مانند موانع تجاری و محدودیت بازگشت درآمد صادرات به داخل، هزینه‌های تنوع صادرات بالا است؛ لذا در این کشورها

استفاده از نیروی کار ماهر با شدت بیشتری برای جبران هزینه‌های متنوع‌سازی صورت گرفته و سبب ایجاد شکاف دستمزدی و نابرابری بالاتر شده است.

مستولی‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) به بررسی تأثیر پیچیدگی اقتصادی و اقتصاد سایه بر نابرابری درآمدی در ۲۹ کشور عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) طی دوره زمانی ۱۹۹۵-۲۰۲۰ پرداختند. بدین منظور، ضریب جینی به‌عنوان شاخص نابرابری درآمد و شاخص پیچیدگی اقتصادی، اقتصاد سایه، تولید ناخالص داخلی سرانه و باز بودن تجارت، در نظر گرفته شدند. نتایج حاصل از رویکرد خودتوضیحی با وقفه‌های گسترده پنل (Panel ARDL) نشان دادند که با افزایش اقتصاد سایه، نابرابری درآمد ابتدا روند صعودی دارد و بعد از مرحله‌ای شروع به کاهش می‌نماید، به عبارت دیگر، رابطه U وارون شکل میان نابرابری درآمدی به عنوان متغیر وابسته و اقتصاد سایه به عنوان متغیر توضیحی در کشورهای مورد مطالعه وجود دارد. علاوه بر این، رابطه U شکل میان نابرابری درآمدی به عنوان متغیر وابسته و پیچیدگی اقتصادی به عنوان متغیر توضیحی وجود دارد.

۵. روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر به بررسی تأثیر نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری در کشورهای در حال توسعه می‌پردازد. این پژوهش بر مبنای چارچوب نظری ارائه‌شده در مطالعه‌ی "نابرابری، تجارت و توسعه: شواهدی از کشورهای در حال توسعه" تألیف محمد طارق مجید (۲۰۱۳) شکل گرفته است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که تأثیرات تجارت بر نابرابری اقتصادی به مرحله‌ی توسعه‌یافتگی کشورهای مختلف وابسته است. در راستای این تحقیق، مدلی طراحی شده است که به تحلیل تأثیر نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری می‌پردازد و سایر متغیرهای اقتصادی مرتبط نیز در آن مدنظر قرار گرفته‌اند.

$$TD = f(HDI, GDP, Govexp, Inf)$$

که در آن:

TD: وابستگی تجاری که به‌عنوان نسبت مجموع صادرات و واردات یک کشور به تولید ناخالص داخلی (Trade /GDP) تعریف می‌شود. این شاخص نشان‌دهنده سطح ادغام اقتصادی کشور در تجارت بین‌الملل است.

HDI: نابرابری اقتصادی که نسخه‌ای اصلاح‌شده از شاخص توسعه انسانی (HDI) است که تأثیر نابرابری در توزیع سه مؤلفه اصلی توسعه انسانی یعنی سلامت، آموزش و استانداردهای زندگی را در نظر می‌گیرد.

GDP: تولید ناخالص داخلی که معیاری برای اندازه و سطح تولید اقتصادی کشور است. این متغیر به‌صورت سرانه یا کل تعریف می‌شود و به‌عنوان نماینده ظرفیت اقتصادی و توسعه‌یافتگی کشور عمل می‌کند.

Govexp: هزینه‌های دولت که نشان‌دهنده درصد هزینه‌های جاری و سرمایه‌گذاری دولت نسبت به تولید ناخالص داخلی است و بیانگر میزان فعالیت دولت در اقتصاد کشور است.

Inf: تورم که درصد تغییر سالانه در سطح عمومی قیمت‌ها است که نشان‌دهنده ثبات اقتصادی کشور می‌باشد. این متغیر معمولاً از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) استخراج می‌شود.

متغیرهای مستقل انتخاب‌شده در مدل تحقیق، عوامل مهمی را پوشش می‌دهند که بر وابستگی تجاری اثرگذار هستند. این تعریف‌ها، مدل مفهومی تحقیق را تقویت کرده و زمینه را برای تحلیل دقیق‌تر با استفاده از مدل پنل VAR فراهم می‌کند. مدل پنل VAR به‌عنوان مدل اصلی انتخاب شده است که توانایی تحلیل روابط پویا بین متغیرهای درون‌زا و برون‌زا را داراست. علاوه بر این، تحلیل‌های مرتبط مانند توابع ضربه پاسخ، تحلیل تجزیه واریانس و آزمون علیت گرنجر برای بررسی عمق و کیفیت روابط میان متغیرها مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدین منظور، کشورهای امارات، مصر، ایران، عراق، عمان، و اردن در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳ به‌عنوان جامعه آماری تحقیق در نظر گرفته شده‌اند. این کشورها به‌دلیل شرایط مشابه توسعه‌یافتگی و قرار گرفتن در منطقه جغرافیایی خاورمیانه و شمال آفریقا انتخاب شده‌اند و داده‌های مربوط به شاخص‌های اقتصادی موردنظر از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر بین‌المللی گردآوری شده است. فرضیات تحقیق عبارتند از:

نابرابری اقتصادی تأثیر منفی بر وابستگی تجاری کشورهای در حال توسعه دارد. کشورهایی که با نابرابری اقتصادی بیشتری مواجه هستند، پایداری کمتری در روابط تجاری بین‌المللی دارند و در برابر شوک‌های اقتصادی خارجی آسیب‌پذیرترند.

برآورد الگو و نتایج

این بخش شامل ارائه آماره‌های توصیفی برای متغیرهای اصلی در تمام کشورهای و تحلیل ویژگی‌های هر یک از آن‌ها است. این داده‌ها در دوره زمانی مورد مطالعه برای تحلیل و قیاس متغیرهای اقتصادی و اجتماعی گوناگون جمع‌آوری شده‌اند. جدول زیر شامل آماره‌های توصیفی از جمله میانگین، انحراف معیار، حداقل، حداکثر و میانه برای هر یک از متغیرهای اصلی تحقیق در تمام کشورها است:

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرها

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
وابستگی تجاری (TD)	۸۳/۹۳	۴۳/۰۸	۲۹/۸۵	۱۷۶/۹۲
شاخص نابرابری (IHD)	۲۲/۷۹	۴/۴۷	۱۰/۴۱	۲۸/۹۵
تولید ناخالص سرانه (GDP)	۳/۹۰	۰/۴	۳/۵۱	۴/۶۵
هزینه‌های دولت (Govexp)	۱۵/۵۸	۴/۶۳	۷/۲۶	۲۶/۵۲
تورم (Inf)	۷/۳۵	۱۰/۴۶	-۲/۰۷	۴۳/۴۸

منبع: یافته‌های پژوهش

میانگین تولید ناخالص داخلی سرانه در کشورهای مورد بررسی برابر با ۳/۹۰ است که نشان‌دهنده سطح نسبتاً بالایی از تولید ناخالص داخلی سرانه به شمار می‌آید. این مقدار در دامنه‌ای بین ۳/۵۲ و ۴/۶۶ نوسان دارد و می‌تواند بیانگر تفاوت‌های قابل توجه اقتصادی در سطح جهانی باشد. همچنین، میانگین هزینه‌های دولتی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی برابر با ۱۵/۵۸ است، که حاکی از میزان مصرف دولتی نسبتاً بالا در مقایسه با GDP است. بیشترین و کمترین مقادیر این شاخص به ترتیب ۲۶/۵۲ درصد و ۷/۲۷ درصد ثبت شده که نشان‌دهنده تنوع قابل توجه در سیاست‌های مالی کشورهای مختلف است. علاوه بر این، میانگین شاخص توسعه انسانی برابر با ۲۲/۷۹ است که نشان‌دهنده تفاوت‌های گسترده در سطوح توسعه انسانی و نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی در کشورهای مختلف می‌باشد. این شاخص به‌ویژه به بررسی تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی پرداخته و نوسانات آن نمایانگر نابرابری‌های داخلی در کشورهای مختلف است. نرخ تورم میانگین ۷/۳۶ درصد گزارش شده که در دامنه‌ای وسیع از -۲/۰۸ تا ۴۳/۴۹ درصد تغییر می‌کند. این امر نشان‌دهنده وجود نوسانات شدید تورمی در برخی کشورها و ثبات نسبی در دیگر کشورهاست. همچنین، میانگین وابستگی به تجارت خارجی ۸۳/۹۴ درصد برآورد شده که بیانگر وابستگی بالای کشورهای مختلف به تجارت بین‌المللی است. این مقدار نیز از ۲۹/۸۶ درصد تا ۱۷۶/۹۳ درصد متغیر است که تنوع زیادی در میزان تجارت بین کشورهای مختلف را نمایان می‌سازد. با توجه به آمار توصیفی ارائه‌شده، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که کشورهای مورد مطالعه دارای تفاوت‌های قابل توجهی در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی هستند. برای مثال، کشورهایی که تولید ناخالص داخلی سرانه بالاتری دارند، معمولاً حساسیت بیشتری نسبت به نوسانات تورمی و تغییرات در مصرف دولتی نشان می‌دهند. همچنین، کشورهایی که درصد بالاتری از تجارت را نسبت به تولید ناخالص داخلی خود دارند، نشان‌دهنده وابستگی بیشتری به روابط تجاری بین‌المللی هستند؛ امری که می‌تواند تأثیرات مهمی بر سیاست‌های اقتصادی آن‌ها داشته باشد.

از مدل VAR پانل برای تحلیل روابط میان متغیرهای مختلف در طول زمان و بین کشورهای مختلف استفاده شده است. مدل VAR پانل ابزاری قدرتمند برای بررسی روابط پویا و وابستگی‌های متقابل بین متغیرهای کلیدی اقتصادی است. به‌ویژه در این تحقیق، هدف بررسی تأثیر متغیرهای مختلف اقتصادی، نظیر تولید ناخالص داخلی سرانه، هزینه دولت، شاخص توسعه انسانی (IHD)، تورم، و تجارت بین‌المللی بر یکدیگر است. مدل VAR پانل به‌صورت زیر تعریف می‌شود:

$$it^E + i, t - K^A K \sum_{k=1}^P = it^Y$$

که در آن:

Yit واریانس یا بردار متغیرهای مدل برای کشور i و زمان t است.

Ak ماتریس ضرایب برای تأخیر k است که نشان‌دهنده روابط بین متغیرها در لحظه‌های زمانی مختلف می‌باشد.

P تعداد تأخیرهای مدل است که با استفاده از معیارهای مختلف (مثل AIC یا BIC) تعیین می‌شود.

Eit خطای تصادفی مدل است که فرض می‌شود مستقل و هم‌سان و دارای توزیع نرمال باشد.

آزمون ریشه واحد یکی از مراحل کلیدی در تحلیل داده‌های پانل است که به بررسی ایستایی یا نایستایی متغیرها می‌پردازد. در این پژوهش، برای ارزیابی ایستایی متغیرها از آزمون ایم، پسران و شین (IPS) استفاده شده است. فرضیه صفر این آزمون بیان می‌کند که متغیر مورد نظر دارای ریشه واحد (نایستا) است، در حالی که فرضیه مقابل نشان می‌دهد متغیر ایستا است. برای رد فرضیه صفر و اثبات ایستایی متغیر، آماره آزمون باید به اندازه کافی منفی باشد و مقدار سطح معناداری (p-value) کوچکتر از ۰/۰۵ باشد. نتایج آزمون ریشه واحد متغیرهای پژوهش در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۲: آزمون ریشه واحد

متغیر	آماره آزمون IPS	سطح معناداری (p-value)
وابستگی تجاری (TD)	-۳/۴۵	۰/۰۰۲
شاخص نابرابری (IHDI)	-۲/۷۸	۰/۰۰۵
تولید ناخالص سرانه (GDP)	-۱/۹۵	۰/۰۵۲
هزینه‌های دولت (Govexp)	-۴/۱۲	۰/۰۰۱
تورم (Inf)	-۳/۲۱	۰/۰۰۴

منبع: یافته‌های پژوهش

آماره آزمون IPS برای سرانه تولید ناخالص داخلی برابر با -۳/۴۵ است که به‌طور معناداری کوچکتر از صفر بوده و سطح معناداری (۰/۰۰۲) نیز کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین، این متغیر ایستا است. آماره آزمون و سطح معناداری هزینه‌های دولت نیز برابر (۰/۰۰۵) است که نشان می‌دهند که این متغیر ایستا است و فرضیه صفر رد می‌شود. آماره آزمون متغیر شاخص نابرابری برابر -۱/۹۵ است و سطح معناداری آن (۰/۰۵۲) کمی بالاتر از ۰/۰۵ است. آماره آزمون متغیر تورم بسیار منفی‌تر و سطح معناداری بسیار کوچکتر از ۰/۰۵ (یعنی ۰/۰۰۱) نشان‌دهنده ایستایی این متغیر است. آماره آزمون تجارت خارجی و سطح معناداری آن (۰/۰۰۴) نیز نشان می‌دهند که این متغیر ایستا است.

برای برآورد مدل‌های VAR، انتخاب تعداد وقفه‌های بهینه از اهمیت بالایی برخوردار است. این انتخاب باید به‌گونه‌ای باشد که مدل رفتار پویای متغیرها را به درستی نشان دهد و از بیش‌برازش یا کاهش دقت تخمین جلوگیری کند. برای تعیین تعداد وقفه‌های بهینه، از معیارهای اطلاعاتی آکاییک (AIC)، شوارتز (SC) و حان-کوئین (HQ) استفاده می‌شود. هر معیار، با کمینه‌کردن مقدار آماره خود، تعداد وقفه بهینه را پیشنهاد می‌کند. در جدول زیر، مقادیر معیارهای اطلاعاتی برای وقفه‌های مختلف محاسبه شده و وقفه بهینه با علامت ستاره (*) مشخص شده است.

جدول ۳: آزمون ریشه واحد

وقفه (Lag)	معیار اطلاعاتی آکایک (AIC)	معیار اطلاعاتی شوارتز (SC)	معیار اطلاعاتی حنان-کوئین (HQ)
۱	*-۱۳/۰۵	*-۱۲/۵۶	*-۱۲/۸۹
۲	-۱۲/۹۷	-۱۲/۴۸	-۱۲/۸۲
۳	-۱۲/۷۵	-۱۲/۳۰	-۱۲/۵۹
۴	-۱۲/۵۰	-۱۲/۰۱	-۱۲/۳۳
۵	-۱۲/۲۵	-۱۱/۸۰	-۱۲/۱۰

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به اتفاق نظر میان سه معیار اطلاعاتی آکایک، شوارتز و حنان-کوئین، وقفه ۱ به عنوان وقفه بهینه انتخاب می‌شود. این انتخاب به دلیل کمینه بودن مقادیر آماره‌ها و بهینه‌سازی رفتار پویای مدل صورت گرفته است. آزمون هم‌انباشتگی پنلی برای بررسی وجود یک رابطه بلندمدت بین متغیرها در داده‌های پنلی استفاده می‌شود. این آزمون، با ارزیابی ایستایی خطاهای مدل در بلندمدت، تعیین می‌کند که آیا متغیرها هم‌انباشتگی دارند یا خیر. در این مطالعه، از آزمون‌های پدرونی، کائو و فیلیپس-پرون پنلی استفاده شده است. اگر مقدار آماره آزمون معنادار باشد، فرضیه صفر (عدم وجود هم‌انباشتگی) رد می‌شود و وجود رابطه بلندمدت بین متغیرها تأیید می‌گردد. جدول زیر نتایج این آزمون‌ها را نشان می‌دهد:

جدول ۴: آزمون هم‌انباشتگی

آزمون هم‌انباشتگی	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آزمون پدرونی	-۴/۵۲	۰/۰۰۰	وجود رابطه بلندمدت
آزمون کائو	-۳/۷۵	۰/۰۰۰	وجود رابطه بلندمدت
آزمون فیلیپس-پرون	-۵/۰۳	۰/۰۰۰	وجود رابطه بلندمدت

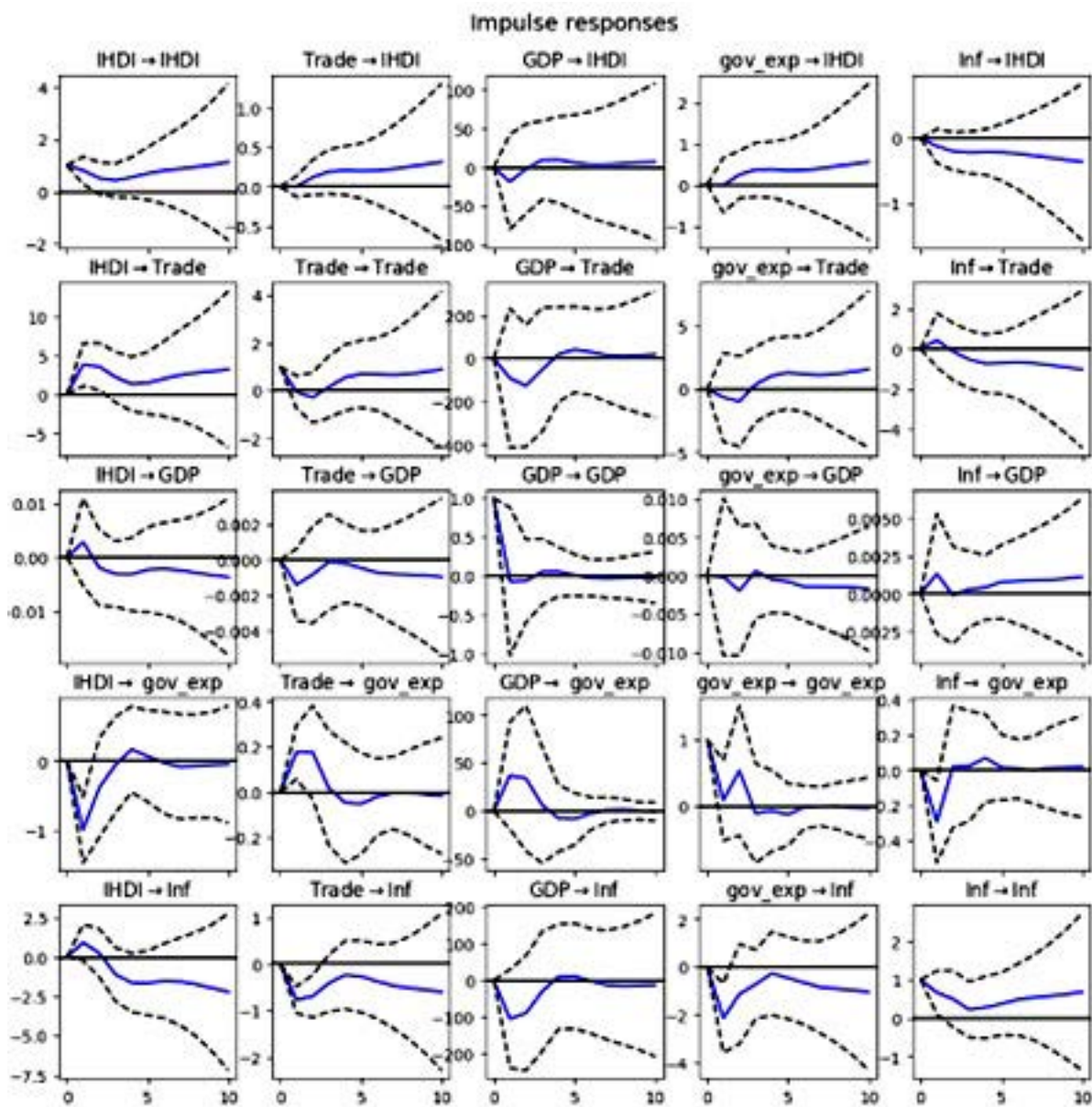
منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج هر سه آزمون نشان می‌دهد که بین متغیرهای مدل رابطه بلندمدت وجود دارد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که در داده‌های مورد بررسی، متغیرها به صورت هم‌انباشت در بلندمدت با یکدیگر مرتبط هستند و مدل قادر به توضیح این ارتباط بلندمدت است. حال به تحلیل پاسخ‌های شوک و تجزیه واریانس متغیرها می‌پردازیم تا اثرات شوک‌های اقتصادی بر پویاییهای سیستم و اهمیت هر متغیر در توضیح تغییرات دیگر متغیرها بررسی گردد.

برای تحلیل نتایج IRF (Impulse Response Function) در مدل VAR، باید به نحوه پاسخگویی هر متغیر به شوک‌های مختلف در طول زمان توجه کنیم. در اینجا تحلیل پاسخ‌های شوک برای متغیرهای مختلف به صورت زیر آمده است:

شوک به IHDI: در دوره اول، شوک به IHDI باعث افزایش مقدار آن می‌شود (۰/۵۶) و هیچ تأثیری از سایر متغیرها مشاهده نمی‌شود. در دوره‌های بعدی، پاسخ به شوک‌ها کاهش می‌یابد و تأثیرات منفی به خصوص از طرف «تجارت» و «تورم» ظاهر می‌شود. در بلندمدت (دوره‌های ۹ و ۱۰)، پاسخ به شوک به IHDI همچنان مثبت است، ولی با شدت کمتر.

شوک به تجارت: شوک به تجارت در دوره اول بیشترین تأثیر را بر متغیرها دارد، به ویژه بر GDP (تولید ناخالص داخلی) و IHDI

نمودار ۱- واکنش شاخص‌ها

که باعث افزایش آن‌ها می‌شود. تأثیرات در دوره‌های بعدی نوسانات بیشتری دارند. به‌طور خاص، در دوره‌های ۳ و ۵ تأثیرات منفی بر GDP و IHDI مشاهده می‌شود. تأثیرات شوک به تجارت در طول زمان تمایل به کاهش دارد، اما همچنان اثرات قابل توجهی در پاسخ‌های GDP و تورم باقی می‌ماند.

شوک به GDP: در دوره اول، شوک به GDP تأثیر مثبتی بر GDP دارد (۰/۰۰۸) و تأثیرات منفی بر IHDI و تجارت مشاهده می‌شود. در دوره‌های بعدی، این تأثیرات کاهش می‌یابند و نوسانات بیشتری در شوک‌های GDP نسبت به دیگر متغیرها مشاهده می‌شود. **شوک به هزینه‌های دولتی (gov_exp):** تأثیرات شوک به هزینه‌های دولتی در دوره‌های اول و دوم به‌طور عمده مثبت است و بر GDP و تورم تأثیرگذار است. با گذشت زمان، تأثیر شوک‌ها در دوره‌های بعدی کمتر و نوسانی‌تر می‌شود. به‌ویژه، در دوره‌های ۷ و ۱۰ این تأثیرات کمتر محسوس است.

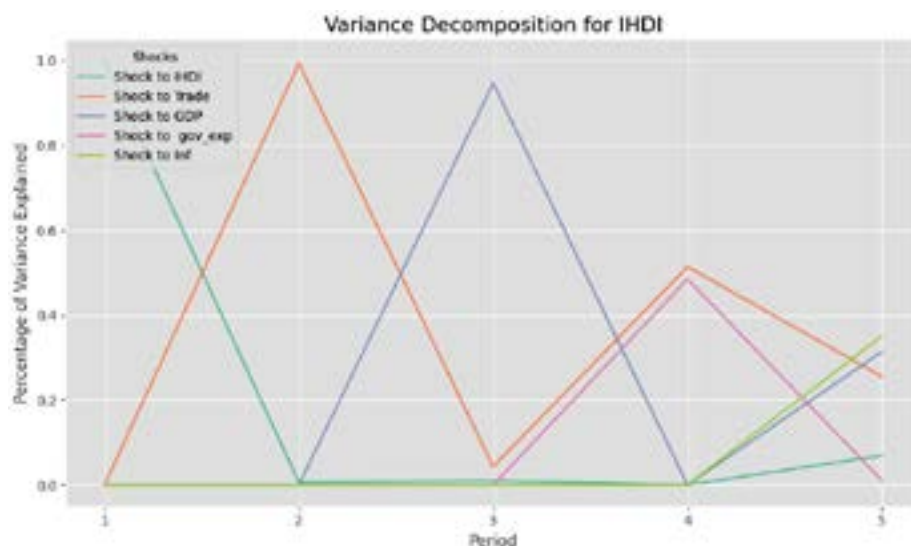
شوک به تورم: شوک به تورم در دوره اول تأثیرات قابل توجهی بر GDP و تجارت دارد. تورم همچنین بر IHDI و تجارت تأثیر منفی

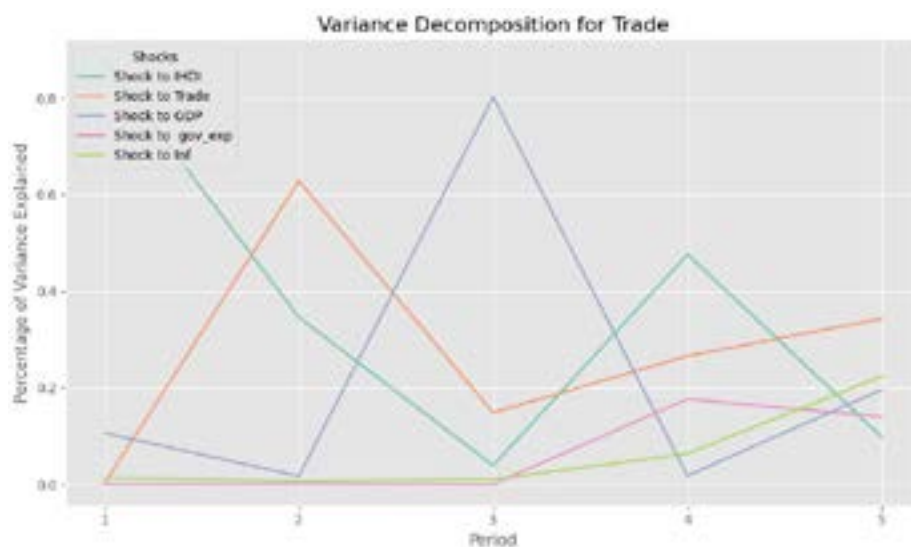
دارد. در دوره‌های بعدی، تأثیرات شوک به تورم تغییرات قابل توجهی دارد. در دوره‌های ۶ تا ۱۰، تأثیرات به‌طور کلی منفی بر GDP و IHDI دارند، اما تأثیرات مثبتی بر تورم مشاهده می‌شود.

متغیرهایی که بیشتر تحت تأثیر شوک‌ها قرار دارند، «تجارت» و «تورم» هستند که پاسخ‌های نوسانی قابل توجهی در طول زمان نشان می‌دهند. «IHDI» و «GDP» تأثیرات کمتری از شوک‌ها دارند، اما در دوره‌های اولیه تأثیرات مثبت بر این متغیرها مشاهده می‌شود. تأثیرات بلندمدت شوک‌ها بیشتر در «تجارت» و «تورم» ادامه دارد، در حالی که «IHDI» و «GDP» به تدریج پاسخ‌های خود را کاهش می‌دهند. این تحلیل می‌تواند به‌عنوان راهی برای فهمیدن نحوه تعاملات متغیرهای مختلف و چگونگی تأثیر شوک‌های اقتصادی مختلف بر پویایی‌های آن‌ها در اقتصاد کشور مورد مطالعه استفاده شود.

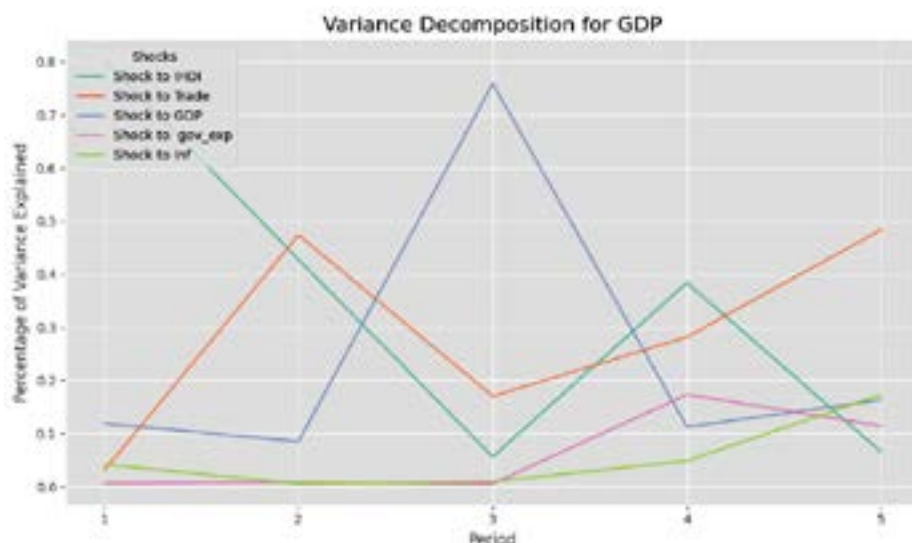
جدول تجزیه واریانس به نظر می‌رسد که برای تحلیل اثرات شوک‌های مختلف به متغیرهای کلیدی در مدل‌های اقتصادی در طی چندین دوره زمانی (از دوره ۱ تا ۱۰) طراحی شده است. متغیرهای تحلیل شده شامل gov_exp ، GDP، Trade، IHDI، و Inf هستند و اثرات شوک‌ها به هر یک از این متغیرها در دوره‌های مختلف ارائه شده است.

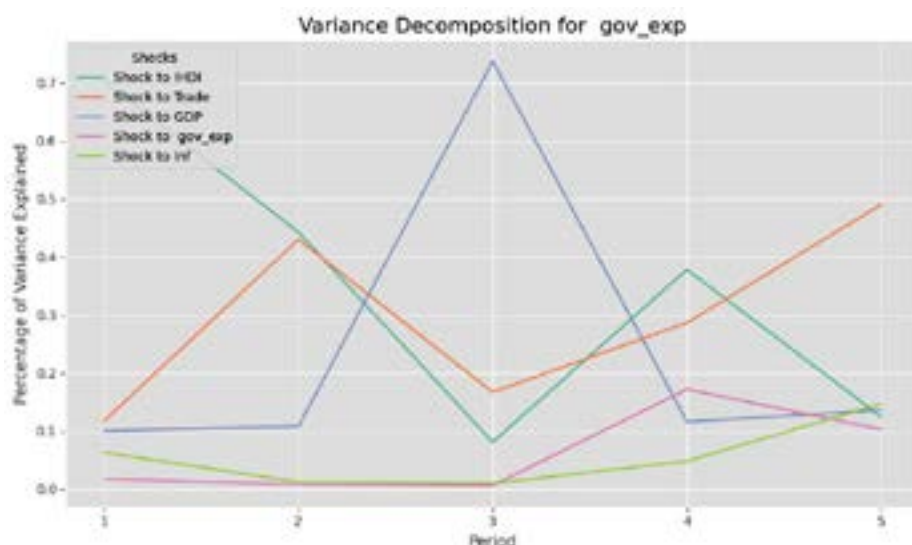
نمودار ۲- تجزیه واریانس IHDI

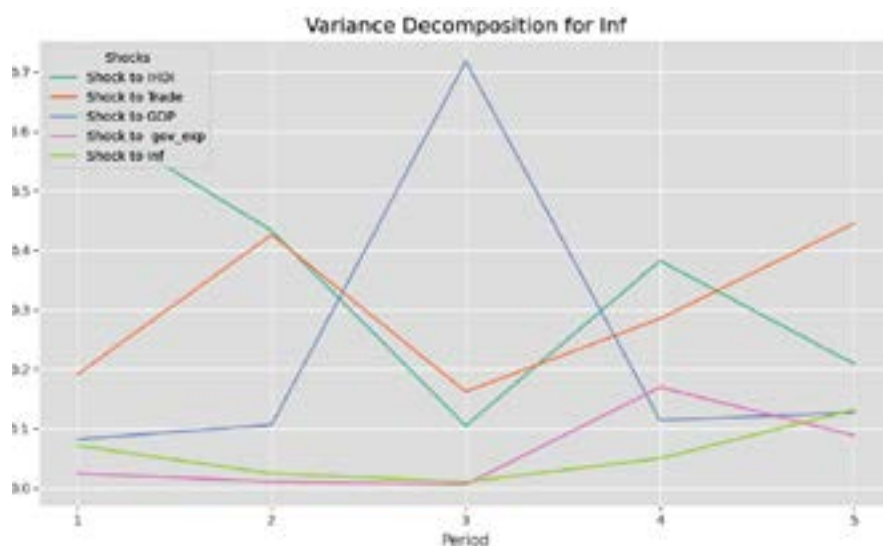
نمودار ۳- تجزیه واریانس TRADE

نمودار ۴- تجزیه واریانس GDP

نمودار ۵- تجزیه واریانس GOV

نمودار ۶- تجزیه واریانس INF

دوره اول (Period 1): در این دوره، شوک به IHDI تأثیرات زیادی بر دیگر متغیرها ندارد (همه مقادیر صفر هستند). شوک به متغیر تجارت بیشترین تأثیر را بر GDP و هزینه‌های دولت دارد. شوک به GDP بیشترین تأثیر را بر خود GDP، gov_exp و Inf دارد. شوک به هزینه‌های دولتی بیشترین تأثیر را بر GDP و Inf دارد. شوک به تورم نیز بر GDP و هزینه‌های دولتی تأثیر دارد.

دوره دوم (Period 2): بیشتر اثرات شوک‌ها بر IHDI به Trade و GDP مربوط می‌شود. شوک به تجارت اثر زیادی بر Trade و GDP دارد. با شوک به GDP اثر شوک‌ها بیشتر بر GDP و gov_exp است. با شوک به gov_exp اثرات بر GDP و gov_exp متمرکز است. با شوک به تورم تأثیرات بیشتری از شوک‌ها بر Trade و Inf مشاهده می‌شود.

دوره سوم (Period 3): تأثیر شوک به IHDI بر Trade و GDP بارز است. اثرات شوک به تجارت بر GDP و Inf ملموس است. اثرات شوک به GDP تأثیر زیادی بر GDP و gov_exp دارند. اثر شوک به هزینه‌های دولت تأثیرات زیادی بر GDP و gov_exp مشاهده می‌شود. اثرات شوک به تورم تأثیرات شوک‌ها بیشتر بر GDP و gov_exp است.

دوره چهارم (Period 4): اثر شوک‌ها به IHDI بیشتر بر Trade و GDP تأثیر دارد. اثرات شوک به تجارت بر GDP و gov_exp آشکار است. اثر شوک‌ها به GDP بیشتر بر GDP و gov_exp است. اثر شوک به هزینه‌های دولت تأثیر زیادی بر GDP و gov_exp دارند. اثر شوک به تورم بر GDP و gov_exp متمرکز است.

دوره پنجم (Period 5): شوک به IHDI تأثیرات زیادی بر Trade و GDP دارد. اثرات شوک به تجارت بر GDP و gov_exp مشخص است. اثر شوک به GDP تأثیر زیادی بر GDP و gov_exp دارند. اثر شوک به هزینه‌های دولت بیشتر بر GDP و gov_exp است. اثر شوک به تورم بر GDP و gov_exp تأثیر زیادی دارند.

در اکثر دوره‌ها، شوک‌ها به GDP و gov_exp تأثیر زیادی دارند. Trade و Inf نیز متأثر از شوک‌های دیگر متغیرها هستند، به ویژه شوک‌های وارد به IHDI. GDP در بسیاری از دوره‌ها تأثیرات کمتری دارد، مگر در دوره‌های اولیه که شوک‌های آن بیشتر بر سایر متغیرها اثر گذار است. برخی دوره‌ها هنوز برای تجزیه و تحلیل داده‌ها کاملاً نشده‌اند (دوره‌های ۶ تا ۱۰).

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده، از جمله به‌کارگیری مدل VAR، تابع پاسخ ضربه‌ای (IRF) و تجزیه واریانس، نتایج حاکی از وجود رابطه منفی میان ناپرابری اقتصادی و وابستگی تجاری در کشورهای در حال توسعه است. یافته‌های این تحقیق تأییدکننده فرضیه اول هستند که بیان می‌کند ناپرابری اقتصادی تأثیر منفی بر وابستگی تجاری این کشورها دارد. تحلیل‌ها نشان دادند که شوک به ناپرابری اقتصادی (IHDI) در کوتاه‌مدت تأثیرات مستقیمی بر تجارت نداشته، اما در دوره‌های بعد موجب تغییرات منفی در متغیرهای تجاری و اقتصادی خواهد شد. این وضعیت نشان‌دهنده کاهش وابستگی تجاری و پایداری پایین‌تر در روابط تجاری بین‌المللی کشورهای در حال توسعه است. همچنین، فرضیه دوم که به آسیب‌پذیری بیشتر کشورهای با ناپرابری اقتصادی بالا در برابر شوک‌های اقتصادی اشاره دارد، با نتایج مشابه تأیید شد. ناپرابری اقتصادی موجب کاهش تاب‌آوری این کشورها در برابر نوسانات اقتصادی خارجی و تغییرات در بازارهای جهانی می‌شود. بنابراین، کشورهای با ناپرابری بیشتر، توانایی حفظ روابط تجاری پایدار را ندارند و به تبع آن در معرض نوسانات اقتصادی بیشتری قرار دارند.

تحلیل‌های IRF همچنین نشان داد که تأثیرات شوک‌ها به متغیرهای مختلف در طول زمان دچار تغییرات قابل توجهی می‌شود و نوسانات بیشتری را در متغیرهایی مانند تجارت و تورم ایجاد می‌کند. علاوه بر این، تجزیه واریانس‌ها نشان دادند که شوک‌ها به‌ویژه بر روی GDP و هزینه‌های دولتی تأثیرات قابل توجهی دارند، در حالی که IHDI در مراحل اولیه تأثیر بیشتری بر سایر متغیرها می‌گذارد و با گذر زمان اثرگذاری آن کاهش می‌یابد.

در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که نابرابری اقتصادی نه تنها تأثیر منفی بر وابستگی تجاری کشورهای در حال توسعه دارد، بلکه موجب کاهش پایداری روابط تجاری این کشورها و افزایش آسیب‌پذیری آن‌ها در برابر شوک‌های اقتصادی می‌شود. این یافته‌ها برای سیاست‌گذاران اقتصادی و تجاری از اهمیت بالایی برخوردارند و بر ضرورت کاهش نابرابری اقتصادی به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در تقویت روابط تجاری و بهبود پایداری اقتصادی تأکید می‌کنند.

با توجه به نتایج این پژوهش، چندین پیشنهاد عملی برای سیاست‌گذاران و مقامات اقتصادی کشورهای در حال توسعه به منظور

کاهش نابرابری اقتصادی و تقویت روابط تجاری بین‌المللی ارائه می‌شود. این پیشنهادات می‌توانند به بهبود پایداری اقتصادی و تجاری کشورهای در حال توسعه کمک کنند:

تقویت سیاست‌های کاهش نابرابری اقتصادی: یکی از یافته‌های اصلی این پژوهش، تأثیر منفی نابرابری اقتصادی بر وابستگی تجاری و پایداری روابط تجاری بین‌المللی است. به منظور بهبود وضعیت اقتصادی و تجاری، سیاست‌گذاران باید به‌طور جدی به کاهش نابرابری‌های اقتصادی توجه کنند. این امر می‌تواند از طریق اجرای سیاست‌های توزیع مجدد مانند افزایش دسترسی به خدمات بهداشتی، آموزشی و مالی برای اقشار مختلف جامعه انجام شود.

توسعه بخش‌های صادراتی و کاهش وابستگی به واردات: نتایج نشان می‌دهند که نابرابری اقتصادی باعث افزایش وابستگی به واردات می‌شود. بنابراین، برای کاهش این وابستگی و تقویت توان صادراتی، کشورهای در حال توسعه باید به توسعه بخش‌های صادراتی خود و کاهش وابستگی به واردات از طریق تقویت تولیدات داخلی، بهبود زیرساخت‌ها و حمایت از بخش‌های نوآورانه و فناورانه توجه داشته باشند.

تقویت سیاست‌های اقتصادی پایدار در برابر شوک‌های اقتصادی جهانی: کشورهای در حال توسعه باید سیاست‌های اقتصادی مقاوم‌تری را برای مقابله با شوک‌های اقتصادی جهانی طراحی کنند. این سیاست‌ها باید بر تقویت تنوع اقتصادی، کاهش وابستگی به منابع طبیعی و تقویت صنایع داخلی تمرکز کنند. همچنین، تقویت نهادهای اقتصادی و مالی برای حمایت از کشورها در برابر نوسانات جهانی می‌تواند به پایداری روابط تجاری کمک کند.

توسعه سیاست‌های حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی و تجاری: افزایش پایداری روابط تجاری در کشورهای در حال توسعه نیازمند بهبود محیط تجاری و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی است. ایجاد شرایط مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تسهیل فرایندهای تجاری می‌تواند به تقویت روابط تجاری بین‌المللی این کشورها کمک کند و آن‌ها را در برابر بحران‌های اقتصادی مقاوم‌تر سازد.

توسعه سیاست‌های آموزش و توانمندسازی نیروی کار: تقویت منابع انسانی و توسعه مهارت‌های نیروی کار یکی از عوامل مهم در کاهش نابرابری اقتصادی و بهبود پایداری روابط تجاری است. کشورهای در حال توسعه باید بر آموزش و توانمندسازی نیروی کار خود تمرکز کنند تا بتوانند در بازارهای جهانی رقابت‌پذیرتر شوند و تأثیرات منفی نابرابری اقتصادی را کاهش دهند.

توسعه راهکارهای نوآورانه در حوزه سیاست‌های مالی و پولی می‌تواند به کشورهای در حال توسعه کمک کند تا با نابرابری اقتصادی مقابله کرده و آسیب‌پذیری خود را در برابر نوسانات اقتصادی خارجی کاهش دهند. به عنوان نمونه، به‌کارگیری سیاست‌های مالی جامع به منظور حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط (SMEs) و تقویت سیستم مالی در برابر بحران‌های جهانی می‌تواند تأثیر بسزایی در افزایش تاب‌آوری این کشورها داشته باشد.

علاوه بر این، تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. کشورهای در حال توسعه باید تلاش کنند تا همکاری‌های خود را در سطح منطقه‌ای و جهانی گسترش دهند تا بتوانند تجارت خود را تقویت کرده و وابستگی‌های اقتصادی به کشورهای خارجی را کاهش دهند. این نوع همکاری‌ها می‌تواند شامل ایجاد توافقات تجاری منطقه‌ای، بهبود شرایط و تسهیلات تجاری، و کاهش موانع تجاری در عرصه بین‌المللی باشد.

با توجه به نتایج این تحقیق، پیاده‌سازی این پیشنهادات می‌تواند به کشورهای در حال توسعه کمک کند تا ضمن کاهش نابرابری اقتصادی، روابط تجاری بین‌المللی خود را تقویت کرده و پایداری اقتصادی و تجاری خود را در برابر نوسانات جهانی بهبود بخشند.

References

1. Bafandeh Eemandoust, S. (2021). An Examination of the Position of Economic Man in Mainstream Economics. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 13(2), 81-106. (In Persian)
2. Banga, R., & Sahu, P. K. (2010). Impact of remittances on poverty in developing countries. *Semantic Scholar*.
3. Eskandari Ata, M. R., mehregan, N., Pourfaraj, A. and Karimi Petanlar, S. (2020). Spatial Analyses of Regional Inequality with Emphasis on Environmental and Political Factors. *Journal of economics and regional development*, 26(18), 197-220. (In Persian)
4. Eijdenberg, E. L., Thompson, N., Verduijn, K., & Essers, C. (2019). Entrepreneurial activities in a developing country: An institutional theory perspective. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.
5. Farahati, M., & Salimi, L. (2023). The effect of economic complexity and shadow economy on income inequality in countries of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). *Public Sector Economics Studies*, 2(3), 335-352. (In Persian)
6. Karimi Moughari, Z. (2020). Changes of IMF Approach Regarding the Consequences of Inequality. *Social Security Journal*, 16(1), 207-229. (In Persian)
7. Kianpour, Saeed and Khalilikah, Amir. (2012). *Crisis Economics*. Andishe Yaran Publications. (In Persian)
8. Kuznets, S. (2019). The gap between rich and poor.
9. Mohammadiyan Mansour, S. and Golkhandan, A. (2016). The Impact of the Business Cycles on Income Inequality in Selected Islamic Countries (Cup-FM Approach). *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 8(2), 7-38. (In Persian)
10. Mirbagheri hir, M. (2020). Analysis and Evaluation of Regional Development for Stability and Convergence among Selected Countries (Panel Data Approach). *Geographical Engineering of Territory*, 3(6), 49-61. (In Persian)
11. Reskiyah, E. S. (2023). International trade and inequality: A comparative study between Czech Republic and Poland. *Jurnal Ilmiah Hubungan Internasional*, 19(1), 39-59.
12. Ricardo, D. (2017). The topicality of David Ricardo's thought (on the bicentenary of the publication 'On the Principles of Political Economy, and Taxation').
13. Saberi far, R. (2020). Investigating the Feeling of Inequality and its Effect on Citizen Participation in Metropolitan Administration (Case Study of Mashhad). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 10(35), 143-162. (In Persian)
14. Salem, A. A. , Jabari, L. and Moradian, F. (2023). The Export Diversification Effects on Income Inequality: New Evidence from Countries with High and Low Political Risk. *Journal of Economics and Modelling*, 14(1), 83-131. (In Persian)
15. Salmani, B and Bijani, T. (2013). Income Inequality, Trade Openness and Economic Growth in Iran. *Journal of Macroeconomics (Journal of Economic Sciences)*, 8(16), 101-120. (In Persian)
16. Sanchez Vinuesa, Dayana J. (2010). Trade and Poverty in the Developing World. [No journal information available].
17. Sattar, Rashid & Khan, Rana Ejaz Ali. (2021). Troika of Trade Openness, Poverty and Income Inequality: Empirical Evidence from Lower and Middle Income Countries. *Research and Development in Social Sciences*, 7(2), 355.
18. Sepehroust, H. , Setarehie, M. and Davarikish, R. (2020). The Impact of Government Trade Liberalization Policy on the Economic Complexity of Developing Countries. *Quarterly Journal of Applied Theories of Economics*, 7(1), 211-238. (In Persian)
19. Tabash, Mosab I., Elsanitil, Yasmeen, Hamadi, Abdullah & Drachal, Krzysztof. (2024). Globalization and Income Inequality in Developing Economies: A Comprehensive Analysis. *Economies* 2024, 12(1), 23.
20. Trần Quốc Hoàn, & Nguyen Minh Tri. (2023). Social justice ensures sustainable development in Vietnam. *Journal of Educational and Social Research*.
21. Ulriksen, M. S. (2011). Social policy development and global financial crisis in the open economies of Botswana and Mauritius. *Global Social Policy*.